

Repensar la frugalitat

Ramon Alcoberro

La recent edició [2005] de *Simplicitat Radical* de John Merkel i l'estada mediàtica de l'autor –amb el seu Tour No-Oil bicicletaire per terres catalanes i espanyoles, i amb enganxina inclosa– ofereix una bona excusa per a reflexionar sobre una virtut quasi oblidada que forma part del grup de les que els en filosofia moral s'anomenen secundàries; parlem de la frugalitat, la simplicitat o la senzillesa que són formes quasi sinònimes d'anomenar allò que Jacques Ellul definia com a "ètica del no-poder" i que representa exactament el contrari de la impotència.

La simplicitat no sembla tan necessària per a viure bé com la justícia o la felicitat (virtuts primàries) però quasi inevitablement les acompanya –si fa no fa com la salut als bons aliments, o l'harmonia psíquica al sexe plaent. Malgrat tot, en la simplicitat s'escola de vegades un malentès fonamental: sembla com si es tractés d'una repressió del desig, o d'una acceptació malagradosa dels nostres límits, quan en realitat no consisteix sinó una forma creativa de l'abstenció. Viure sòbriament –viure amb senzillesa, o de manera frugal– significa d'una manera estricta *poder, però no voler*. Poder consumir i negar-se, tenir capacitat per a "dominar la terra", o per a convertir-nos en màsters de l'univers, i assumir que, malgrat els missatges del nostre paleocòrtex rèptil, és senzillament millor no fer-ho per una raó moral. La simplicitat és la reducció de la quantitat de desig per a posar l'accent en la qualitat, més que no l'acceptació de la "pobresa d'esperit" com a benaurança passiva en la tradició cristiana.

Quan puc explicar ètica ambiental als estudiants –cosa que no s'esdevé, ai las, tan sovint com voldria!– m'agrada provocar el debat dient que hi ha dues maneres ben diferents d'anar en bicicleta. Si aconseguixo que posin cara d'estranyats, afegixo: "com un xinès o com un holandès, és clar!". Els dos models coincideixen en allò que fan (pedalar) però discrepen en les causes i en les conseqüències implícites del fet estricte. És fàcil observar un ecologisme que neix de la pobresa, i fins i tot del ressentiment, que excepte en casos de resistencialisme quasi heroic (com els que ha documentat recentment Martínez Alier), aguanta malament l'embranchida del diner i

que, malgrat la retòrica, no ha pogut pair amb calma la vella saviesa de les tradicions. Per això ara mateix els xinesos estan encantats de canviar la bici per la moto o pel cotxe, i adoren el déu Creixement com ahir seguien fidelment Mao. Per això avui la ciutat amb un nivell més alt de pol·lució al món és Katmandú, amb hippies rerassagats, pudor de kerosé, aigües fèrides i monjos budistes barrejats al mateix paquet turístic. La saviesa del Sud, parlant en general, ofereix un tresor de coneixement que caldria no perdre però que difícilment podrà superar la prova del desenvolupament econòmic –i no sostenible– si es redueix a fòssil etnogràfic. No és el mateix no “poder” consumir que no voler fer-ho.

El “model holandès” respon, doncs, a una lògica profundament diferent: al Nord hem tastat el fruit de l’arbre del Progrés fins a l’empatx i, per això mateix, cada dia se sap millor que el Creixement fa un regust un punt massa aspre i provoca caparra. Per això mateix el “retorn” a la bicicleta té alguna cosa d’alliberador. És fàcil endevinar que un progrés que augmenta el malestar psicològic i el consum d’antidepressius no surt a compte: costa massa per al poc que val en termes de felicitat qualitativa o d’estabilitat emocional. Aquí la frugalitat pot significar una opció transformadora i no un conformisme (tipus “pobrets i alegrets”) o una imposició del sistema. Simplicitat vol dir avui al Nord una forma de insubmissió simbòlica en un món que reivindica la complexitat. Potser cal arribar a ser molt complex (Merkel és enginyer militar) per a poder ser senzill de debò. Nietzsche ja va avisar que ningú pot ser superhome sense haver-se afartat de ser un “últim home” neuròtic.

A diferència d’altres formes històriques de l’imperialisme, en les societats tecnocientífiques ara no caldria ni l’exèrcit, ni la por a l’atur, ni les esglésies per a controlar les poblacions: n’hi ha prou amb la manipulació del desig. Com ha mostrat recentment Bauman, el capitalisme dels darrers anys no pretén tan que la gent compri més coses, sinó que es vol que les substitueixi més de pressa. O en altres paraules: un cop tothom qui vol (o pot voler) telèfon mòbil ja en té, es tracta d’aconseguir que el substitueixi aviat per nous models amb, suposadament, més prestacions creant unes necessitats bàsicament emocionals però poc reflexionades. “Viure bé” significa viure en el creixement, en la despesa inútil i en la destrucció de les matèries primeres. Domina qui malbarata i la despesa inútil és font d’admiració. Manar avui és seduir i el consum sedueix igual com la frugalitat pot esdevenir escandalosa i gairebé noticable. Jim Merkel observa d’una manera molt adient, el viatge a la simplicitat ha de fer front a dues menes d’entrebancs, els d’ordre psicològic (viure globalment és molt bonic sobre

el paper, però fa por) i els de caire pràctic i organitzatiu. Però sembla que els primers són els més significatius. Com explica al cap. 1 del seu llibre: *Una persona (...) veu fins a 40.000 anuncis de televisió a l'any i, si l'hi afegim el bombardeig de missatges comercials a la ràdio, els mitjans de comunicació, les tanques publicitàries, els logos, els rètols... no és d'estranyar que tingui un paisatge interior dibuixat pel desig i per l'ansia de posseir coses.* Si a més s'ha rebut una educació per a l'obediència i es practica una sexualitat entesa com a rècord olímpic i no com a gaudi, el nucli de la personalitat depredadora és fàcil de descriure. Marx ho anomenava *alienació*, tot i que ara poca gent ho recordi. Allò que Merkel anomena "les tres vaques sagrades" (*Creixeu i multipliqueu-vos / Més és millor / La tecnologia resoldrà els nostres problemes*) i que són el fonament d'actituds insostenibles formen part dels nostres hàbits mentals, com la filosofia implícita dels qui no saben filosofia. Repensar la frugalitat i assumir que els límits i la finitud no són l'expressió de la impotència, sinó la condició de l'autosuficiència forma part, d'ençà d'Epicur a Occident molt abans a Orient, de la saviesa profunda que es tracta de recuperar. Finalment la simplicitat segurament té a veure amb la nostra manera de "mirar el món" (el capítol en què Merkel analitza la seva estada a Kerala, Índia, és molt significatiu). L'opció per la simplicitat radical –en la línia del ja antic però cada cop més necessari *small is beautiful* de Schumacher– és l'opció per una mirada diferent, més compassiva i menys possessiva, sobre les coses. Ningú no pot televisar aquest esguard.

PUBLICAT A "USERDA" –suplement de pensament ecologista de El Triangle